

הרב נחמיה טיילור
ר"מ במכון הגבוה לתורה, אונ' בר-אילן
הראל ברגר
המחלקה למחשבים אונ' בר-אילן ואריאל

גניבת זהות וירטואלית

ראשי הפרקים

- א. השאלות העולות לדיון
- ב. הקדמה
- ג. דין אונאת דברים
- ד. דיני גניבה
- ה. דין מזיק
- ו. חיובי שומרים
- ז. סיכום

א. השאלות העולות לדיון

ראובן פרץ לחשבון הטוויטר של שמעון, ופרסם בשמו דברים שגרמו לו לבושת פנים ולפגיעה אישית. האם ניתן לחייב את ראובן על עצם הפריצה, וכן האם ניתן לחייבו על השימוש בחשבון?

במקרה וראובן הינו פורץ אינטרנטי, שפרץ לחשבון הפייסבוק של שמעון ופרסם בשמו תמיכה בעמדה פוליטית שגרמה לפיטוריו מהעבודה. האם ניתן לחייב את ראובן לפצות את שמעון?

האם לחברות כמו טוויטר ופייסבוק ודומיהם יש אחריות הלכתית במקרה וחשבון כנ"ל נפרץ?

ב. הקדמה

בשנים האחרונות, התרבו הרשתות החברתיות השונות ברחבי העולם הוירטואלי המאפשרות הנגשת מידע לעולם, תקשורת עם חלקים שונים של האוכלוסייה בלחיצת כפתור ועוד. עם זאת, גם אפשרויות שאינן חיוביות בהכרח

נכרכו בד בבד עם התקדמות זו. פריצות לבנקים ופריצת חשבונות אישיים, חשיפת פרטים חסויים ואף בעיות קשות של פגיעה בילדים ברמות שונות.

על מנת שהדיון יהיה ברור גם לקוראים שאינם בקיאים בתחומי הרשתות החברתיות, נסביר את הבעיה בכמה מילים:

רשת חברתית בנויה מרשת מחשבים המתפקדים כשרתים המחזיקים מידע. מידע זה מורכב מחשבונות של אנשים פרטיים שנכנסו למערכת זו. כל משתמש מזוהה ע"י שם משתמש ו/סיסמא, הנבחרים על ידו. כשישנו משתמש זדוני שרוצה לפרוץ למשתמשים אחרים, הוא מייצר פגיעה במערכת האבטחה של הרשת, וגם פוגע במשתמש הספציפי שאליו הוא פרץ. לכן, מערכת הנזיקין כאן מורכבת יותר מהמקרה הנורמטיבי.

כשאנו באים לדון בבעיות ההלכתיות בנושאים שכאלה ישנה בעיה מובנית. בימי נתינת התורה שבכתב, ואף ברוב ימי מסירת התורה שבעל פה לא הייתה קיימת אבסטרקציה של מידע. מידע היה כתוב על קלף, נייר, שטר ועוד. כיום, אנו מורגלים בכך שמידע הינו חסר ממשות, קיים בצורה וירטואלית בעולם האמיתי. ברמה הפשוטה ביותר-סכום שמופקד בחשבון בנק אינו 'באמת' נמצא שם, הכל מפקח ע"י מערכת הבנק שבה המידע אודות חשבונות שונים נמצאים. אין בשום חשבון בנק 'חפצא' ממשי. לכן יש קושי מובנה במשמעות ההלכתית של מושגים אלו.

במאמר זה, נדון בעיקר בנושא גניבת זהות וירטואלית. הכוונה בזהות וירטואלית במאמר זה תהיה למושגים הבאים: "שם או מספר שיכול להיות לבד או יחד עם תוספת מידע לזהות יחיד"¹. הגדרה זו כוללת שם, מס' תעודת זהות, תאריך לידה, כתובת ועוד. גניבה של זהות כזו תתמקד ברוב המאמר הזה בפרטים השייכים לרשתות החברתיות השונות. כמובן, פרטים שהינם טריוויאליים וחשופים לכל, המושג 'גניבה' פחות מקושר אליהם לאור העובדה שמימד הפגיעה ביחיד בשל החשיפה שלהם בפני הציבור הינו מינימלי עד לכדי אפסי.

U.S. Code § 1028 - Fraud and related activity in connection with 18¹ identification documents, authentication features, and information section 7a.

מאמר זה יחולק לשלושה חלקים עיקריים בהם ידונו מאפיינים שונים של גניבה מעין זו, או במילים אחרות-שלושה עקרונות הלכתיים שעולים בקנה אחד יחד עם מושג גניבה שכזו.

אך תחילה, יש לדון בהגדרת המושג של גניבת זהות וירטואלית. כאשר מדובר על זהות פיזית, כמו תעודת זהות, ניתן להבין כי גניבת תעודת זהות ו/שימוש בה לצרכים שאינם צרכי היחיד הינה גניבת זהותו. לפי חוק העונשין של מדינת ישראל (סעיף 441) - "המתייצג בכזב כאדם אחר, חי או מת, בכוונה להונות, דינו - מאסר שלוש שנים". כלומר, כוונת המחוקק היתה דווקא לכוונת הונאה, אך כל כוונה אחרת לא נכללת בחוק. גם בחוק העונשין וגם בחוק המחשבים לא מצאנו התייחסות לנושא של גניבה וירטואלית. אפילו הגדרה מקבילה לזו של החוק, לא מצויה בהלכה. האם אפשר בכלל להצביע על פעולה שמהווה גניבת זהות פיזית וגם וירטואלית? נשתדל לענות על שאלה זו בהמשך.

שלושת העקרונות בהם נדון הנם:

א. אונאת דברים

ב. גניבה

ג. דין מזיק

יש להזכיר, כי בכל הדיון הקרוב, ישנו עיסוק בשווי ממוני של זהות זו. כמובן, זוהי זהות שאינה שוות ערך ממון מבחינה אובייקטיבית, לפחות במובן המרכזי של המילה שיווי ממוני. קשה מאוד לכמת דבר שכזה. ישנו דיון מרתק בנושא זה במאמרו של הרב זלמן נחמיה גולדברג בתחומין (חלק ח), העוסק בתחום האפור של שווי אישי של חפץ שאינו בעל ערך שוק.

ג. אונאת דברים

בחלק זה נדון במקרים בהם האדם שנגנבה זהותו מתבייש/מצטער, אך אינו נפגע ממונית בצורה כלשהי. כמובן, מוטיב זה חוזר גם במקרים האחרים שיובאו בחלקים הבאים של מאמר זה.

בהגדרת אונאת דברים במשנה במסכת בבא מציעא (ד, ג) מופיעים הדברים כך:

כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים, לא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח. אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור

מעשיך הראשונים. אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך שנאמר (שמות כב) "וגר לא תונה ולא תלחצנו."

משמע מדברי המשנה, שאונאת דברים קיימת גם כשהדברים הנאמרים הם דברים אמיתיים, כמו במקרה של גר ובעל תשובה. הדין הראשון המופיע במשנה קשור להלכות מכירה ושנים האחרונים קשורים להלכות דעות ולהלכות תשובה.

בהל' מכירה (יד, ג) נכתב :

"כיצד היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, ואם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך, היה גר ובא ללמוד תורה לא יאמר לו פה שאכל נבילות וטרופות יבא וילמוד תורה שניתנה מפי הגבורה, היו חלאים ויסורים באין עליו או שהיה מקבר את בניו, לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב הלא יראתך כסלתך זכור נא מי הוא נקי אבד".

בהל' דעות (ו, ח) נכתב :

"לפיכך צריך אדם להזהר בדבר זה שלא יבייש חבריו ברבים בין קטון בין גדול ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו..."

3. בהל' תשובה (ז, ח) נכתב :

"וחטא גמור הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים או להזכירן לפניו כדי לביישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה, הכל אסור ומוזהר עליו בכלל הונית דברים שהזהירה תורה עליה שנאמר ולא תונו איש את עמיתו."

הרמב"ם מונה במנין הלאוין את האיסור הזה בספר המצוות (ל"ת רנא) ובפירוש המשניות למשנה שם הוא כותב :

"דע שאונאת דברים נאמר גם בה פסוק מיוחד והוא אמרו ולא תונו איש את עמיתו ויראת מא-להיך והחמיר בה יותר מאונאת ממון כמו שאתה רואה שהזהיר והפחיד עליה. ועוד שהאדם יכול לעשותה בתחבולה כגון שעומד על המחיר והוא אינו קונה, ואומר אין דעתי אלא לקנות. או שיציע לאדם שאינו מלומד דבר חכמה ויאמר לו הסבר לי דבר זה כדי לביישו, ויאמר אני חשבתי שהוא מאנשי החכמה. או שיספר ספור ויכלול בו מגרעות איזה אדם ומומיו, ויאמר אני לא נתכוונתי למה שחשבתם. לפיכך אמר ויראת מא-להיך היודע כוונותיך ומחשבותיך, וזהו ענין אמרם כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו

ויראת מאל-היך, ולפי ענין זה תמצא בתורה כל מקום שאמר ויראת מא-להיך הוא דבר שלא יוכלו דייני בשר ודם לשפוט בו."

מדבריו כאן נראה, שהמאנה אינו יכול לומר שלא התכוון למעשה, כי על זה נאמר: "ויראת מא-להיך".

המהר"ל בחידושי אגדות בבבא מציעא (נח,ב) מוסיף את הנדבך הפסיכולוגי: "כי אין המתענה נחשב בעיניו לכלום, וכל דבר שחבירו שפל ופחות ונבזה בעיניו ואמר לו דברים עד שנראה לחבירו שאינו נחשב לו כלום זה הוי אונאה." מטרת המאנה לפי המהר"ל, היא להשפיל את המתאנה עד "שאינו נחשב בעיניו לכלום".

המשמעות המעשית של דברים הללו היא כל 'ציוץ' או ביטוי שאדם מעלה לרשת החברתית בזהות של מישהו אחר צריך להימדד על פי קני המידה הללו. השאלה העומדת לפתחנו האם יש סנקציות משפטיות במקרה שכזה.

הגמרא בבבא מציעא (שם) אומרת:

"...א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מא-להיך וזה לא נאמר בו ויראת מא-להיך ור' אלעזר אומר זה בגופו וזה בממונו רבי שמואל בר נחמני אמר זה ניתן להישבון וזה לא ניתן להישבון תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים..."

בסוגיה זו אנו מתוודעים לכמה דעות, ביניהן דעת ר' שמואל בא נחמני המחלק בין אונאת ממון שניתן להישבון בין אונאת דברים שלא ניתן להישבון. הסבה שאין באונאת דברים חיוב מלקות היא כי הוא לאו שאין בו מעשה. אך בנקודה זו ניתן היה לומר שישנה מחלוקת בין החינוך למגיד משנה. בדברי החינוך נראה שאין מלקות כל עוד אין מעשה כי הוא כותב (מצוה שלח):

"עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל ביד האדון המצוה על זה, יתברך ויתעלה."

אך מנגד, המגיד משנה מעלה כי כל מצב בו יש מעשה, ניתן להגדירו כלאו שיש בו מעשה על אף שבפועל יכול להיות שהעובר לא עשה מעשה וכך הוא כותב:

"...והעיקר שמה שאמרו כאן דעקימת שפתים דחסימה היא מעשה הוא מפני שדבורו בא לכלל מעשה שע"י קולו היא נחסמת אבל דבור שאינו בא לכלל מעשה לא..."(מ"מ שכירות ג).

עפ"ז יש לדון האם במקרה שלנו יש חיוב מלקות, באונאת דברים ע"י גניבת זהות יש מעשה(פרסום וכו'), או שמא לא. לכאורה לפי המ"מ בגלל שיכול להיות שהכתיבה והפרסום נחשבים כמעשה הרי יש כאן לאו שיש בו מעשה ולוקים על כך. לפי החינוך, רק אם בפועל הלאו בכללותו יש בו מעשה לוקים, במקרה שלנו אין סנקציה של מלקות. אך מדברי המרדכי (בבא מציעא סימן שו) עולה כי אכן לוקים על אונאת דברים כלאו גמור וכך הוא כותב:

"...דת"ר לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר ומסיק זה לא ניתן להשבון הלכך מלקים אותו שהרי עבר על לאו גמור..."

הבית יוסף (חו"מ א) מבין כי המרדכי מדבר על מלקות מדרבנן:

והמרדכי כתב בפרק הזהב שהמאנה את חבריו בדברים מלקין אותו מפני שעבר על לאו דלא תונו איש את עמיתו (ויקרא כה, ז). ותמהני עליו דהא קיימא לן (שבועות כא, א) כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבריו בשם ואיפשר דמכת מרדות מדרבנן קאמר.

אך, מפשטות דברי המרדכי משמע שמדובר על מלקות מדאורייתא, שהרי אומר- "שהרי עבר על לאו גמור". כבר תלה השדי חמד (מערכת למ"ד אות יב) את דברי המרדכי במחלוקת מגיד משנה וספר החינוך, שהמרדכי סבור כדעת המגיד משנה הנ"ל, ולכן יש סנקציה של מלקות דאורייתא. כבר הרחיב על כך ר' חיים יעקב סופר, בספרו ברית יעקב (בי"מ ז).

נראה ברור שברוב המקרים של גניבת זהות עולה המוטיב של הצער לנגב, וכן בושה במקרים מסוימים של פריצה ופרסום דברים לא נאותים כביכול בשם בעל הזהות. דברים אלו משותפים למקרים הפשוטים היום יומיים וכן למקרים הקשים יותר שקיימים ברשת.

יש להזכיר, כי מדובר גם אם האדם עצמו לא מתבייש אלא יש לו צער בעלמא, כדברי החפץ חיים² עדיין המפרסם עובר על אונאת דברים. בנוסף, לפחות לפי

---

² "עיקרו קאי אפילו אם המצטער אינו מתבייש על ידי זה רק צער בעלמא" (חפץ חיים פתיחה י"ד באר מים חיים).

העולה מדברי המרדכי ניתן להשית עליו מלקות מן התורה ומדרבנן לפי שיטת הבית יוסף. השולחן ערוך (חו"מ תכ) אומר שאפשר לנדות:

רקק בחבירו, חייב. אבל רקק בבגדיו, או שביישו בדברים, פטור. ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבוייש.

גם לפי הרמ"א להלכה אפשר גם להלקות:

וי"א דמכין אותו מכת מרדות (ב"י ס"ס א' בשם מרדכי פרק הזהב).

לסיכום חלק זה, איסור אונאת דברים הוא חלק בלתי נפרד מנושא גניבת זהות. בצורה הישירה ביותר, כשאדם שנגנבה זהותו מודע לגניבה עצמה הרי הוא צריך להחליף פרטים ו/או להסתיר מחדש את המידע. מבחינה ממונית קשה אולי לכמת את ההפסד, אך ודאי נוצר לאדם צער במקרה שכזה. צער שכזה ודאי נכלל באיסור 'לא תונו איש את עמיתו ויראת מא-להיך'.

ד. דיני גניבה

בנושא הגניבה, יש לשאול כמה שאלות על מנת לברר את היחס בין גניבה פיזית לבין גניבת הזהות הוירטואלית:

א. האם מדובר כאן בגנב או בגזלן?

ב. מהו החפץ שאנחנו מדברים עליו?

ג. מהו הדבר שמחזירים, או הערך שמחזירים?

בהקשר לשאלה הראשונה, מובאים ברמב"ם בהלכות גניבה (א, ג) הדברים הבאים:

"איזה הוא גנב, זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעין, כגון הפושט ידו לתוך כיס חבירו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואין וכן כל כיוצא בזה, אבל אם לקח בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד אין זה גנב אלא גזלן..."

בהגדרה המדויקת כאן, ניתן להביא את מחלוקת הסמ"ע והש"ך לגבי הגדרת גנב וגזלן:³

---

³ עיין בפתחי חושן, חלק ה, פרק א, הערה ו.

"...ואפילו יודעים מזה, כיון שהגנב מטמין עצמו כדי שלא יראוהו נקרא גנב..."
(סמ"ע שמח, ז).

".... לאו גנבה מיקרי כיון שהאחר יודע מזה...." (ש"ך חו"מ שנט, ג).

הסמ"ע מגדיר את ההבדל בין גנב לגזלן בצורה סובייקטיבית. אם הגנב גונב בצורה בה הוא מסתתר ומנסה להחביא את גניבתו, הרי הוא גנב. אם הוא בא בפומבי ובכח, הרי הוא גזלן. לעומתו, הש"ך מגדיר זאת בצורה אובייקטיבית. כאשר יש מישהו שידוע מהגניבה, הרי היא הופכת לגזילה. מכאן ניתן להבדיל בענייננו, בין גונב חשבון וירטואלי שמטרתו להזיק ולהפיץ כזבים, הרי הוא בעצם כגזלן לפי שיטת הסמ"ע. אם אותו פושע עושה הכל בהסתר ומשתדל לעשות הכל בחשאי, הרי הוא גנב. הש"ך במקרה שכזה יתייחס אך ורק למקרה בו מישהו ראה את הגניבה או לא. אם אף אחד לא ראה, הרי הוא עודנו נחשב כגנב.

מחלוקת הסמ"ע והש"ך מתייחסת למקרה בו הגניבה זוהתה בשעת ביצועה. אך, במקרה דנן יש להבדיל בין שני מושגים:

1. גניבת הזהות הוירטואלית-הכוונה כאן לפריצה לחשבון פייסבוק, טוויטר וכדומה.

2. שימוש בזהות הוירטואלית-למטרות מסוגים שונים, שאינן לרצון בעלי אותה זהות.

ברוב המקרים בתחום גניבת החשבונות הוירטואליים, זיהוי הגניבה הוא רק בעת השימוש(וגם לא תמיד בשימוש ראשוני אלא בזמן מאוחר יותר). לכן, לא מוכרח שהמחלוקת אכן מתיישבת עם המקרים בהם אנו דנים.

אך, ניתן לראות כי גם שימוש ללא פעולת גניבה יכול ליצר חיוב ממוני והוא בקשר למחלוקת בנושא של שואל שלא מדעת.

הדבר יהושע (חו"מ ט) דייק מסדר ההלכות בחושן משפט סימן שנט שהביא את דין שואל שלא מדעת בסעיף ה' ורק בסעיף ט' הזכיר את דיני גזלה שהם מדרבנן. הוא טוען, ששואל שלא מדעת דומה לדברי הרמב"ם (גזו"א א, ג): "נכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל כלים משם או שתקף בעבדיו ונשתמש בהן", כלומר-אין צורך בפעולה פיזית של חטיפת חפץ מיד הנגזל אלא כל פעולה של שימוש שלא ברשות. בכיוון דומה סובר הדרישה בסימן שסג, וכן המנחת חינוך במצוה ס.

בניגוד לנ"ל, הדברי משפט⁴ טוען כי שואל שלא מדעת הוא רק דין דרבנן. הנפק"מ הוא ביחס למצווה הבאה בעבירה, ועיין בנתיבות המשפט סי' ל"ד ס"ק ה' ששואל שלא מדעת פסול לעדות מדין גזלן.

לאור מחלוקת זו, נראה שפעולת גזלת הזהות הוירטואלית המוגדרת כשאלה שלא מדעת נחשבת לרוב הפוסקים כגזלה דאורייתא.

אך מהי הגדרת החפץ הנגזל ע"י פעולה זו. לכאורה, מדובר על דבר שאין גופו ממון, או במילים אחרות-אין לו שום משמעות ממונית, הוא אבסטרקטי לגמרי. מה ההלכה יכולה בכלל לומר לגביו?

כתוב בחושן משפט "כל הגונב אפילו שוה פרוטה עובר על לאו דלא תגנובו (ויקרא יט,יא) וחייב לשלם, אחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון של גוים, ואחד הגונב מגדול או מקטן." (שו"ע שמח,ב).

חיוב הגניבה הממוני חייב להיות על חפץ שווה פרוטה. מכאן, עולה בעצם השאלה האם הזהות הוירטואלית היא בכלל שווה פרוטה, ואם היא שווה פרוטה-האם הערך שלה קבוע או שהוא משתנה לפי האדם המשתמש בה?

כפרמטר לקביעת שיווי ממוני כלשהו ניתן להתייחס לנאמר במאמר המוזכר לעיל של הרב גולדברג, שלמסקנה קובע כי ערך של חפץ ללא ערך שוק יקבע עפ"י המחיר שיקח להשיג חפץ שכזה. בדומה לכך, ניתן לקבוע כאן כי המחיר שנקבע לגניבה מעין זו יהיה מחיר ההשקעה שצריך להשקיע על מנת לייצר זהות שכזו. כמובן שניתן לכאורה להבדיל בין אדם שזמנו יקר לבין אדם שזמנו פחות יקר, ובין זהות מושקעת ומשמעותית לבין דף שכמעט חסר שימוש.

כדי להשית חיוב ממוני באופן מובהק, ניתן ללכת בכמה כיוונים:

א. במאמר בתחומין (כה) אודות קנין רוחני, מייצר הרב ד"ר מ' אברהם משענת הלכתית לחיוב גניבה של ישויות מופשטות על אדני גניבת דעת ברמת הבעלות, וממשיך את החיוב הממוני על גבי הצורך בפיצוי על הפגיעה ביחידאיות של המידע, וכן על חיוב הנאת השימוש. על בסיס זה אפשר אולי להמשיך את הדיון הממוני באפיק הגניבה.

בסיס זה בנוי על כך שגניבת מידע היא לכל הפחות גניבת דעת הבעלים, שהרי זהו דבר שנוצר מדעתו, ואין זה אבסטרקטי יותר מדעת עצמה. לכן אפשר

---

⁴ ח"מ סימן רצב על פי דברי הריטב"א בקידושין מ,ז.

להגדיר מעין בעלות על מידע זה. החיוב הממוני לא מבוסס על דיני גניבה משום שלא מדובר על חפץ פרקטי, אלא על תשלומי ההנאה מן החפץ.

מנגנון מורכב שכזה אכן בא בחשבון, אך הבעיה העיקרית עמו היא שהמשמעות שלו היא לא חיוב המבוסס על גניבה אלא על חיוב שאנו מייצרים בצורה מלאכותית כדי לא לגרום למצב של "חוטא נשכר".

ב. מנגנון חדשני שניתן להפעיל כאן נובע מתשובה של המהרש"ל (שו"ת סי' לו), ובפרט הרעיון של "שלא יהיה לבסוף יותר ממשות מלעת עתה שחל עליו קניין". המהרש"ל בתשובה זו נשאל אודות אדם שקנה זכות מכירת יין במקום מסוים ע"י תשלום לשלטונות. לאחר זמן, אדם אחר בא ובצע את אותה הפעולה. המהרש"ל נדרש לשאלה האם האדם הראשון יכול לתבוע את השני על גניבת זכות המכירה כי זכות זו מוציאה פירות והאם יש כאן בעיה של זכות השימוש בדבר שלא בא לעולם. זכות זו, מגדיר המהרש"ל, הינה זכות שאמנם אינה ממונית, אך משלמים כדי לקבלה. מחדש שם המהרש"ל את הרעיון של מכירת זכות שמעצמה לא בא שום רווח ממוני ועדיין ניתן לתבוע ממונית עליה משום שמהותית הינה סטטית. כלומר, היא מתחילה משיווי ממוני אפסי ונשארת לכל אורך התהליך באותו מצב. זאת, בניגוד לדבר שלא בא לעולם, שכרגע הינו במצב של שיווי ממוני אפסי, אך יגיע בעצמו לשיווי ממוני כלשהו בהמשך. לכן, יש בו חסרון בכך שהקניין לא חל על שום חפץ, מה שאין כן כאן הזכות קיימת ולא משתנית לעולם אך יש לה פוטנציאל שיכול להניב ממון

כדי להבהיר את העניין, נקח דוגמא מעשית יותר. כשאדם פותח חשבון פייסבוק, יכול להיות שהוא ישתמש בו ויכול להיות שלא. הסיכוי שהוא לא ישתמש בו בכלל זהה לחלוטין לכך שישתמש בו בצורה יומיומית. גם אם אדם ישתמש בחשבון זה, לא ברור בכלל שיהיה לו שווי ממוני כלשהו. כלומר, יכול להיות שרמת השימוש/צורת השימוש בחשבון לא תהיה שווה אפילו פרוטה. לכן, שינוי השווי הממוני של חשבון שכזה לא מובטח אף פעם. מכאן שהשיווי הממוני האפסי שחשבון שכזה התחיל בו, יכול מאוד להיות שישאר כך לעולם. לכן, האדם הפורץ יצטרך לשלם על זכות השימוש בחשבון.

הקונספט של חיוב ממוני בכל נזק שהוא, הוא מובן. אך, בהגיענו לדיון זה אנו צריכים להבין כי החיוב הממוני לא חייב להיות מורכב על ישות ממונית. בעצם, החיוב הפשוט יותר להכניס כאן הוא על ישות חסרת שיוך ממוני/שיווי ממוני כלשהו. בצורה כזו, על פי תשובת המהרש"ל לעיל, ניתן להפעיל חיוב על

הגונב זהות וירטואלית, שהרי אין היא שונה מקניית רשות גבייה וירטואלית, שאין בעצמה שיווי ממוני.

תשובה נוספת שניתן להביא ביחס לענין זה, היא תשובה של הרב ארנברג (דבר יהושע ו, מח). היא מתייחסת להסכם קואליציוני בין שתי סיעות בכנסת, האם כאשר מחויב ח"כ כלשהו להתפטר כתוצאה מהסכם שכזה, או שיכול לומר שהסכם זה אין בו ממש. הוא מסביר כי לגבי רשות אכילת פירות אילן: "ואין סוף רשות האכילה להיות בו ממש יותר ממה שהיא עכשיו לפיכך בדין הוא שיחול הקנין אכילה עכשיו אף שעדיין לא באו הפירות לעולם". כלומר, דבר שאינו בעולם אך בסופו ממשותו לא תבוא לידי מימוש ממש יותר ממה שקיים כרגע, אין בעיה להקנותו מראש.

בעמק המשפט (חלק ד, עמ' קעט-קפא) דן לגבי האם גזלת זכות הארנדא המובאת במהרש"ל (זכות מכירת היי"ש) מן השלטונות, נגבת עפ"י דינא דמלכותא או ג"כ יש לזה תוקף מצד המנהג. מה שברור הוא שגזלת זכות זו, אפילו שאינה פיזית ממונית, נחשבת גזל.

ג. דינא דמלכותא דינא-כמו שהוזכר לעיל, בחוק האמריקאי ישנה הגדרה ברורה לגניבת זהות וירטואלית וממילא עונש על מעשה שכזה. התייחסות שכזו שואבת את כוחה מחוק בינלאומי ועל כן נחשבת זוטרה ביחס לשאר האפשרויות.

ד. תקנת חכמים חדשה - כדי לייצר אחת שכזו צריך סמכות שתודיע על כך. כרגע, אין בנמצא.

מכל הנ"ל עולה, כי ישנו בסיס משמעותי לומר כי גניבה של חפץ שאין לו שווי ממוני, ולא יהיה לו בהמשך שווי ממוני יותר מעתה, הרי היא גניבה ככל שאר הגניבות. מכאן ניתן לחדש, כי גניבת זהות וירטואלית יכולה להיחשב כגניבה גם בלי להגדירה כחפץ פיזי/ כגניבת דעת.

לסיכום חלק זה, נאמר כי ישנם מספר מנגנונים שאפשר על פיהם לגבות ממון בגניבת זהות וירטואלית, אם בצורה של הגדרת המקרה בצורה אחרת, ואם בהתייחסות ישירה למקרה לכשעצמו. אין מדובר על גניבה במובן הפשוט ביותר, שהרי אין עליה חיובי כפל. הערך המוחזר ככל הנראה יוגדר לפי הזמן והמקום (אפשר להתייחס כאן למאמר של הרב נחמיה גולדברג שהובא לעיל).

ה. דין מזיק

כידוע, בחיוב חמישה תשלומים בחיובי מזיק, אין זיקה מחייבת בין כל אחד מהתשלומין, כדברי שולחן ערוך:

"ואם אין בה אלא ד', משלם ד'; ואם ג', ג'; ואם ב', ב'; ואם א', א'..." (שו"ע תכ,ג).

יש לדון במקרה דנן בכל אחד מחיובי התשלומים בפני עצמו:

1. נזק- "כיצד משערים הה' דברים; נזק, אם חסרו אבר או חבל חבורה שאין סופה לחזור שמין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק, כמה היה שוה קודם שחבל בו וכמה נפחתו דמיו אחר החבלה, וכך יתן לו." (שם טו).

בחיוב נזק מדובר על נזק ממוני פיזי לאדם ונראה כדבר פשוט שאינו נוגע לענייננו כי אין בפועל נזק פיזי.

2. צער- "צער כיצד, הרי שקטע אצבעו, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בו לקטע לו אבר זה בסייף או לקטוע אותו בסם, אם גזר המלך לקטוע אבר (בסייף), ומה שיש בין זה לזה משלם לו." (שם טז).

בחיוב צער מדובר על תשלום מול כאב פיזי. גם כאן לכאורה לא מדובר על המקרה שלנו.

3. שבת- "כיצד משערין השבת, אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב, או צבתה ידו וסופה לחזור, נותן לו שבתו של כל יום ויום כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה." (שם סעיף יז).

בשבת משלמים על ביטול זמן עבודה. כשהאדם הנפגע בטל ממלאכתו, ניתן אולי לחדש ולומר כי הזמן שמסתגר בביתו מפאת הגניבה נכלל בשבת, אך אולי אפשר לכלול זאת בחיוב בושת.

ניתן להבין כי לפי רוב הפוסקים השבת נעשית ע"י גרמא, שהרי לא עשה מעשה בידים.⁵ אך, גם על מעשים בגרמא ישנם בתי דין כיום שגובים (כתקנת הציבור, ע"י הסכמת בעלי הדין לפני הדיון). אמנם, בשו"ת שואל ומשיב (תנינא חב סי' עב), מופיעים הדברים הבאים:

---

⁵ ערך מוציא שם רע, זכור לאברהם-דיני נזיקין, הרב אברהם אילן.

"...דבשלמא כשאנו מחייבים אותו על שעשה מעשה וגרם לחברו היזק ש"ד לחלק בין גרמי לגרמא דגרמא לא עביד בידיים אבל כל שמחייבין אותו משום שבטלו ממלאכתו אין נפקא מינא בין בטלו מיד בין בטלו לאחר זמן ואטו שבת דמשערים בשומר קישואין אטו ההיזק הוא ברגע הלז דאטו בכל יום יש לו לשמור ורק דכל שהיה יכול לשמור חייב והוא הדין בזה וגם לא שייך לחלק בין עשה מעשה בידיים דסוף סוף הוא נשבת ממלאכתו.."

השו"מ טוען כי כל החלוקה בין גרמא לגרמי מתייחסת למעשה בידיים, אך ביטול ממלאכה-אין הבדל בין אם מדובר ע"י מעשה פיזי או לא, וכן אם הפעולה צמודה לנזק או לא. ביטול המלאכה אם הינו מקושר לפעולות האדם- ניתן לחייבו.

4. ריפוי- "משערין הריפוי, אומדים בכמה ימים יחלה מחולי זה, וכמה הוא צריך, ונותן לו מיד" (שם סעיף יח).

ריפוי קשור בתשלום על אמצעי הריפוי לאדם החולה, נראה שלא שייך כאן.

5. בושת- "כיצד משערין הבושת, הכל לפי המבייש והמתבייש" (שם סעיף כד).

בחיוב הבושת בפשטות שייך הדין שלנו, לאור העובדה שגניבת זהות גורמת בושח ברמות שונות לאדם שנגנבה זהותו, כמובן-לפי כבודו ודרגתו בחברה.

לגבי דיני בושח-ניתן להשעין על דברי המהרש"ל וסיעתו מלמעלה שיש כאן פגיעה במוניטין של המתבייש ולכן יתחייב הגונב בתשלומי בושח.

לסיכום, ראינו כי ניתן לבנות שני אדנים עליהם ניתן להרכיב את חיוב המזיק ברשת החברתית ע"י גניבת הזהות הוירטואלית.

אך, עדיין קיימת בעיה מהותית שלא התייחסנו אליה, ויש להזכירה ולמצוא לה מענה. בעיה זו הינה מציאותית, אך מעיבה על כל המנגנון המורכב שבנינו עד כה. בעיה זו תידון בחלק האחרון המתייחס לדיני שומרים.

1. דיני שומרים

אם נקרא את פני השטח כראוי, נצטרך להסביר בצורה נכונה יותר את מערכת יחסי הגומלין בתוך הרשתות החברתיות. כל אדם שפותח חשבון ברשת כזו או אחרת, יוצר הסכם מסוים עם החברה, בה הוא משתף את המידע, והחברה שומרת על המידע אותו הוא מעלה, בצורה חנימית. אין חוזה ממוני/התחייבות ממונית בין החברה לאדם הפרטי. כלומר, החברה היא בבחינת שומר חנם.

ניקח לדוגמה את חשבון פייסבוק. חשבון זה נוצר על ידי אדם פרטי המכניס פרטים, שם משתמש וסיסמא על מנת להיכנס לחשבון, ומידע נוסף ככל העולה על רוחו. אין הכוונה לדון במאמר זה בשימוש של החברה במידע. אין לחברה שום התחייבות ממונית כלפי האדם. הדבר העיקרי אותו החברה מפסידה במקרה של גניבת מידע/שימוש בזהות גנובה, הוא איבוד המוניטין. כלפי האדם הפרטי, דבר זה הוא בדרך כלל זניח מבחינתם.

על מנת להיכנס להגדרות השומרים, נבוא ונחלק בין שני מקרים:

1. פצחן (hacker) שהצליח לגנוב זהות וירטואלית על ידי גניבת שם משתמש וסיסמא של משתמש קיים.

2. פצחן שהצליח לפרוץ את מסד⁶ הנתונים של החברה, ולגנוב מידע על משתמש מסוים על ידי פרצת אבטחה שמצא במערכת החברה.

במקרה הראשון, הפצחן הצליח לפרוץ חשבון ספציפי של אדם מסוים. כאן ניתן לומר כי הוא מצא סיסמא/שם משתמש חלשים שחושפים כלפיו דפוס מסוים, ולכן הצליח להיכנס לחשבון האמור של אדם פרטי. מקרה נוסף יכול להיות שבצורה אקראית הוא הצליח להיכנס לחשבון מסוים. ברוב המקרים מסוג זה, מדובר על סיסמא/שם משתמש חלשים שנפרצו.

במקרה זה, נבוא ונאמר כי אמנם החברה היא האחראית על הנזק שנוצר משום שהמידע הוחזק אצלה. אך, ניתן להוסיף על כך כי מי שאחראי כאן על כשל האבטחה הוא גם האדם הפרטי. זאת, משום שהוא יצר פרצת אבטחה בעצמו בכך שיצר מזהים פשוטים מדי. לדוגמא:

אדם יצר לעצמו חשבון פייסבוק, עם שם משתמש mosheCohen וסיסמא mosheCohen. ברשתות מסוימות/מערכת חשבונות מסוימים, המערכת עצמה לא נותנת לאדם הפרטי ליצור חשבון אם הסיסמא/שם משתמש דומים, או חלשים מתחת לפרמטר מסוים. אך במקרים רבים אין הדבר כן. במקרה האמור לעיל, שם המשתמש והסיסמא זהים ועל כן יש כאן חולשה אמיתית. בנוסף, התוכן שלהם בעל דפוס ברור ואינו אקראי, ולכן קל יותר לפרוץ חשבון שכזה.

במקרה בו החברה אינה מונעת מאדם ליצור שם משתמש/סיסמא חלשים, הרי ניתן לומר בצורה פשוטה כי האדם אחראי גם כן על פריצת חשבון. מכאן שאנו

---

⁶ טבלת מידע עצומה בה נשמר המידע ששמור באתר.

מורידים ברמת החיוב של החברה. אך מתוך כך אנו מגיעים שתביעת הניזוקין של האדם הפרטי יכולה להיות אל מול המזיק, ולא מול החברה. כלומר, הניזוק יכול לתבוע את המזיק בהיותו חלק מ'שותפי השמירה' על המידע.

ניתן גם לומר שמתוך כך שחלק לא קטן מהחברות אכן נוהגות כן, ניתן להחיל בצורת 'לא פלוג' רעיון זה גם על החברות שמודיעות על סיסמא/שם משתמש חלש, כי הגדרתית- לאדם יש שותפות בשמירה על המידע שיוצר בחשבונו.

במקרה השני, בו נפרצה מערכת מסדי הנתונים של החברה, תביעת האדם הפרטי תהיה מול החברה בדיני שומרים בלבד. הניזוק תובע את החברה כתוצאה מפשיעה בשמירה, כחלק מדיני שומר חינוס. הדיון על רמת השמירה המדויקת של חברה על מידע המוחזק אצלה, זוקק דיון נפרד. ככלל, ניתן לקבוע את רמת השמירה על פי 'נוהג שבעולם' או על פי תקן שנקבע לאבטחת מידע. החברה תתבע את הפצחן ששבר את מערכת האבטחה שלה. כאן אין ממשק כלל בין האדם הפרטי שניזוק לבין הפצחן שהזיק אותו.

ז. סיכום

ראינו במאמר זה כמה גישות לעניין פריצת חשבון ברשת חברתית:

1. הגישה האיסורית הנובעת מאונאת דברים.

2. חיובי גניבה על בסיסיו השונים.

3. חיובי מזיק.

כמו כן, ראינו כי יש צורך מהותי העולה מן השטח להבין מבחינת דיני שומרים מה היחסים בין האדם הפרטי שניזוק לבין האדם המזיק ובין החברה השומרת על המידע.

בנוגע לשאלה הראשונה שהעלנו בהתחלת המאמר, נראה לומר שלגבי עצם הפריצה לחשבון טוויטר קשה לבסס חיוב תשלום על הפריצה עצמה משתי סיבות. הסיבה הראשונה היא משום שקשה לזהות מבחינה טכנית שהחשבון נפרץ:

במידה שראובן (הפורץ) השתמש במחשב של שמעון בלי ידיעתו ונכנס לחשבון שלו, לא התבצעה פריצה כי השימוש היה במחשב של שמעון (הניזוק) שבו הסיסמה מאוחסנת.

במידה ושמעון השתמש במחשב של ראובן והשאיר את החשבון פתוח, גם כאן לא התבצעה פריצה.

במידה וראובן יודע את הסיסמה של שמעון ונכנס לחשבון, המערכת לא תזהה שום התנהגות שאיננה תקינה.

רק במקרה שראובן איננו יודע את הסיסמה של החשבון ומנסה לפרוץ בכל מיני דרכים, ישנה אפשרות שהמערכת תזהה פריצה ותודיע לשמעון שחשבונו נפרץ.

מבחינה הלכתית בסעיפים א-ג אין מעשה פריצה שניתן לחייבו במסגרת הלכות גניבה. רק בסעיף ד ניתן להשית על ראובן חיוב כל שהוא על הפריצה במסגרת של הלכות גניבה.

אך בנוגע לשימוש בחשבון, ניתן להשית על ראובן חיוב תשלום כשואל שלא מדעת או כדין גנב וכמו שהארכנו לעיל.

בנוגע לשאלה השניה אפשר לחייב את ראובן תשלום שבת, גם ללא פגיעה פיזית (כדברי השואל ומשיב).

בנוגע לשאלה השלישית יש מקום לחלק באופי הפריצה וכמו שכתבנו לעיל. במקרה שראובן פרץ באופן ישיר לחשבון של שמעון שסיסמתו היא חלשה והחברה הודיע לו על כך, אין לחברה אחריות כלל. אך במידה שהחברה התרשלה ולא הודיע לו יש לה שותפות בנזק שנעשה. במקרה וראובן פרץ למחשבי החברה, כמובן שיש מקום לדון בחיובי החברה שהתרשלה בשמירת המידע.

מאמר זה הוא סוג של קריאת כיוון לגבי דיונים אודות הנעשה ברשת האינטרנט ובעולם הסייבר בכלל. עד כה, הדיון ההלכתי אודות נושאים אלו היה מצומצם עד לכדי אפסי. ניתן כמובן לפתור את כל הנושאים הנ"ל בטענת "דינא דמלכותא דינא". אך, בצורה שכזו נתנו את דברינו לשיעורין. כמו כן, המצב הקיים משאיר את התייחסות ההלכה מאחורי רוב המערכות המשפטיות הקיימות כיום, שכבר ייצרו התייחסות לבעיה.

יהי מאמר זה בבחינת פתיחת פתח לדיון בנושאים אלו.